на ритмічну метафору топтання на місці, на фоні якої синтаксично завершені рядки сприймаються як порушення "інерції перенесень" (за термінологією Є.Г. Еткінд) [Степанов 2003, с.109-149].

У результаті нашого дослідження, ми з'ясували, що конструктивним принципом віршового графічного мовлення є вертикальний ритм, який продукується здебільшого асиметричною ритміко-синтаксичною організацією рядків, утворюючи при цьому рваний, стокатоподібний, нерівний ритмічний малюнок. Ми встановили, що повнота змісту у фігурних та візуальних віршах досягається не тільки за рахунок синтаксичного ізометризму, основаного на принципі паралелізму, але й унаслідок графічної сегментації рядків, яка характеризується непропорційністю та невпорядкованістю. З точки зору ритміко-синтаксичної структури рядки візуальної поезії представляють собою здебільшого варіативні утворення, які сприймаються як нерівномірні, як відхилення від норми. Ми виокремили основні функції рядків, серед яких зазначили 1) смислоутворювальну, наголосивши на тому, що візуалізація вірша утворює не тільки додатковий план (візуальний), але актуалізує зміст ритміко-синтаксичних одиниць, 2) жанровизначальну, у наслідок якої відносимо графічну поезію до експериментальної, "ігрової" творчості, 3) ритмоутворювальну, яка дозволяє охарактеризувати поетичне мовлення як ускладнене та деформоване, а також 4) функцію динамізації, яка полягає у виділенні мовленнєвого матеріалу за допомогою стилістичних фігур та прийомів, серед яких центральне місце у графічній поезії займає ритміко-синтаксичний прийом анжамбеман, основною метою якого є дестабілізувати поетичне мовлення та семантично загострити найбільш важливі компоненти висловлювання.

Перспективою подальшого дослідження є порівняльний аналіз ритміко-синтаксичної організації графічних текстів сучасної американської поезії модерністичного та постмодерністичного напрямків.

Література

Брик О.М. Ритм и синтаксис / О.М. Брик // Новый Леф, 1927. – № 3-6. [Електронний ресурс]. – 30 с. – Режим доступу: http://philologos.narod.ru/classics/brik-rs.htm. *Москальчук Г.Г.* Структура текста как синергетический процесс / Г.Г. Москальчук. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 296с. *Москвин В.П.* Теоретические основы стиховедения / В.П. Москвин. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 320с. *Орлицкий Ю.Б.* Преодолевший поэзию (Заметки о поэтике Всеволода Некрасова) / Ю.Б. Орлицкий // Новое литературное обозрение. – М., Издательство НЛО, 2009. – №5. – С. 210-230. *Пирс Ч.* Начала прагматизма / Пер. с англ., предисловие В.В. Кирющенко, М.В. Колопотина / Ч. Пирс. – СПб.: Лаборатория метафизических исследований философского факультета СПбГУ; Алетейя, 2000. – 352с. *Степанов А.Г.* Семантика стихотворной формы: Фигурная графика, строфика, enjambement: Дисс. … канд. филол. наук: 10.01.08 / А.Г. Степанов. – М.: РГБ, 2003. – 186с. *Суховей Д.А.* Графика современной русской поэзии: Дисс. … канд. филол. наук / Суховей Д.А. – СПб., С.Петерб. гос. ун-т, 2008. – 271 с. *Чернышева Н.Ю.* Ритм художественного текста как смыслообразующий фактор его понимания: Дисс. … канд. филол. наук: 10.02.19 / Н.Ю. Чернышева. – Барнаул, Алтайський государственный университет, 2002. – 131с. *Якобсон Р.О.* Лингвистика и поэтика // Структурализм: «за» и «против» / Р.Й. Якобсон. – М.: Прогресс, 1975. – С. 193-230.

ШЕВЧЕНКО О.І.
(Запорізький національний університет)

ТЕЛЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СМИСЛОУТВОРЕННЯ У АНГЛОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглядаються когнітивно-семіотичні засади дослідження телеологічно зумовлених аспектів смислоутворення у сучасному англомовному публіцистичному дискурсі.
Ключові слова: телеологія, мотив, дискурс, текст, інтенція, смисл, семіозис, дійсність, універсум.

Шевченко А.И. Телеологические аспекты смыслообразования в англоязычном публицистическом дискурсе. В статье рассматриваются когнитивно-семиотические основы исследования телеологически обусловленных аспектов смыслообразования в современном англоязычном публицистическом дискурсе.
Ключевые слова: телеология, мотив, дискурс, текст, интенция, смысл, семиозис, действительность, универсум.

Shevchenko O.I. Teleological aspects of sense formation in English publicistic discourse. The article deals with the cognitive and semiotic bases of analysis of teleologically related aspects of sense formation in modern English publicistic discourse.
Key words: teleology, motive, discourse, text, intention, sense, semiosis, reality, universum.

Метою нашої роботи є виявлення когнітивно-семіотичних механізмів реалізації смислоформуючого потенціалу фактів відображеної у тексті дійсності. **Об'єктом** дослідження слугує англомовний публіцистичний дискурс. **Предметом** дослідження постає семіотична функція фактів реальності як елементів семіотичного універсуму у перебігу телеологічно зумовленого процесу смислоутворення у англомовному публіцистичному дискурсі.

Пошук смислу при сприйнятті тексту має дуалістину природу як поєднання *репродуктивного і продуктивного* рецептивного начала. Репродуктивне осмислення текста узагальнено можна представити як інтерпретацію, оскільки репродуктивні аспекти осягнення смислу текста втілюються у логічних

процедурах інтерпретації: аналізі і синтезі, індукції і дедукції, які спрямовані на вияв концепту-ідеї текста, тобто, відповіді на запитання: "Чого прагне автор?". Інтерпретація за великим рахунком зосереджена на виявленні інтенційних змістовних параметрів і реалізується у межах прагматичної парадигми.

Продуктивне осягнення змістовних параметрів текста передбачає залучення читача до креативного процесу продукування смислу. Смислоутворення на відміну від інтерпретації здійснюється у набагато ширших, якщо не безмежних масштабах феноменологічного рівня у парадигмі герменевтики на принципах телеологічності. Телеологія уможливлює використання вивідного знання для виявлення смислоутворювальних чинників, пов'язаних з поняттям цілепокладання, – мотивів, потреб, спонукань автора, тобто, для пошуку відповіді на запитання: "Чому автор хоче реалізувати певне прагнення?".

Однак, спонукання мовної особистості у лінгво-культурному середовищі підкоряються певним обмеженням. Як для автора, так і для читача існують певні смислові метакоординати морально-етичного, світоглядного, духовного гатунку: сумління, Бог, Творець, абсолют, наука і т.д. [Див., напр., Бацевич 2009, с. 122-129]. За М. Бахтіним, з авторської позиції, цією точкою відрахунку в метакоординатах смислового простору постає нададресат як втілення "абсолютно справедливого розуміння" [Бахтін 2001, с. 421]. Принагідно зазначимо, що Р. Барт висуває близьке за змістом до нададресата поняття споглядача (критика) [Барт 2001, с. 491].

Вочевидь, і для адресата як співтворця смислу при сприйнятті текста існує ментальний критерій істини у вищій інстанції, як третєйський суддя у діалогічній взаємодії з автором. Ми називаємо цей феномен "*телеологічна домінанта*". Він охоплює відповідальність, чесноти і сумління, переконання, універсальні морально-етичні норми і цінності, співвіднесені з цілепокладанням як рушійною силою діяльнісного буття.

Саме телеологічна домінанта як незримо присутній нададресат постає конститутивним складником дискурсивного смислоутворення, що втілюється у процесі осмислення і означення літературно-художньої дійсності у вигляді умовиводів, інференцій, інтуїтивних припущень. Телеологічна домінанта створює умови для реалізації семантичного потенціалу текста або, за висловленням М. Бахтіна, надає можливість слову, яке нескінченно прагне до подальшого розуміння, бути почутим [Бахтін 2001, с. 421].

Дійсність у системі смислових зв'язків з мовною особистістю виявляє себе у вигляді сукупності фактів. Змістовно термін "факт" включає явища, події, об'єкти реальності, зокрема стосунки між ними. У цій роботі поняття "факт" розглядається у феноменологічному сенсі як певна одиниця буття, як елементарне явище, об'єкт дійсності (жива істота чи предмет) або подія.

Факт кваліфікується як інваріант об'єкта дійсності, оскільки він має безпосереднє відношення до предметної (фізичної) реальності і позначає стан речей [Вітгенштейн 1995, с. 24]. Факту властива змістовна дифузність, хоча власне сам факт забезпечує смислове навантаження висловлень. У кінцевому рахунку у тексті висловлення або "атомарні" чи "протокольні" речення про факти виступають елементарними одиницями знання, які відображають сутність проблеми співвіднесеності явищ дійсності і знань людини про них [Див. Мелков 2004, с. 12-13].

Однак, істинність або достовірність "протокольних" речень також не розглядається як беззаперечна даність. Їм властива скоріше змістовна імовірність, оскільки висловлення у вигляді зазначених "протокольних" висловлень про факти дійсності, враховуючи природу людського пізнання, постають "гіпотезами і нічим іншим лише гіпотезами" [Шлик 1993, с. 37].

Аналіз емпіричного матеріалу свідчить про те, що факт дійсності (явище, об'єкт у мережі зв'язків з іншими об'єктами і явищами, діями, подіями), будучи сприйнятим, осягненим, пропущеним крізь сито загальнокультурних цінностей і наділеним індивідуумом певним смислом, не залишається універсально інваріантним і однаково істинісним за смисловими характеристиками для всіх.

Розглянемо публіцистичний текст "*Revealed: Ulster's one-sided, dirty war"* [The Guardian, April 2nd 2004] і визначимо особливості семіотизації фактів дійсності у координатах "діалогічного трикутника" безпосередній адресант ---- опосередкований адресант ---- адресат:

Sections of the security forces in Northern Ireland saw themselves as above the law and conducted a one-sided dirty war in which solicitors representing republicans were apparently seen as legitimate targets, according to a series of damning reports published yesterday.

They paint a picture of agents allowed to set up murders and loyalists given army intelligence which may have been used to kill nationalists. The investigation by retired Canadian judge Peter Cory into four of the most controversial killings of the 30-year Troubles makes disturbing reading, even with 10 pages blanked out by the government, which had already caused fury by delaying publication of the reports for nearly six months. But yesterday four full public inquiries into the murder were ordered.

Judge Cory said the army, MI5 and police special branch knew of the plot to assassinate the Belfast solicitor Pat Finucane – who was shot 14 times as he ate dinner with his family – but they failed to warn him or do anything to prevent it. One of the murder weapons, an army pistol sold by a drunk soldier to loyalist paramilitaries, may have been hidden later by an

agent.

The judge said documents showed death threats by loyalist groups like the UDA, who shot Finucane, were often disregarded, in contrast to IRA activity, Special branch may have failed to take any steps to stop planned attacks it knew about. The security services regarded human rights solicitors like Finucane and Rosemary Nelson – whose death in a car bomb eight years later also showed signs of collusion, Cory said – who defended prominent republicans as close "associates" of the IRA. This failure to make distinction between "law-abiding" solicitiors and their clients went right to the top of the police and included the former chief constable, Ronnie Flanagan.

Judge Cory said the security services, and particularly the crack army intelligence squad, the Force Research Unit, were more concerned with safeguarding their loyalist paramilitary informers than stopping murders. He described how security services frustrated the Stevens inquiry into army and police collusion with loyalist paramilitaries. "The willfull concealment of pertinent evidence and failure to cooperate with Stevens inquiry can be seen as further evidence of the unfortunate attitude that then persisted... Namely that they were not bound by the law and were above and beyond its reach." He said that there was also evidence that army and police were prepared to participate jointly in collusive acts in order to protect their perceived interests".

Ms Nelson, a mother of three, had complained to police of death threats from loyalists and told visiting American lawyers that RUC officers had "conveyed threats through her clients to her during interrogations". Judge Cory said questions had to be asked about whether officers had incited others to kill her. Furthermore, he said the former chief constable Mr Flanagan's attitude to lawyers who defended republicans showed how "there might have been a reluctance to either protect or to thoroughly investigate threats to a troublesome solicitor." [The Guardian, April 2nd 2004].

Зважаючи на результати аналізу наведеного вище тексту можна дійти висновку стосовно того, що у змістовній структурі факта як семіотизованого елемента дійсності і як діалектичної єдності об'єктивного (інваріантного) і суб'єктивного (варіативного), суб'єктивний інтерпретативний компонент постає його іманентною складовою. Виходячи з цього, на основі дослідженого фактичного матеріалу вважаємо за доцільне виокремити:

а) факт дознакової реальності (ноумен) як об'єктивно існуючий елемент позатекстової дійсності з інваріантними змістовними параметрами і як потенційно семіотизоване явище, подія чи об'єкт реальності у абстрагованому від конкретної ситуації сенсі, наприклад, згадані у наведеному тексті: *reports, inquiries, murders, deaths, weapons etc.;*

б) текстуально віддзеркалений факт дійсності (феномен) з інваріантними змістовними параметрами як верифікована фактуальна інформація: *reports (were) published yesterday; 10 pages (were) blanked out by the government; publication of the reports (was delayed) for nearly six months; four full public inquiries into the murder were ordered; the Belfast solicitor Pat Finucane… was shot 14 times as he ate dinner with his family; they failed to warn him or do anything to prevent (the murder); an army pistol (was) sold by a drunk soldier to loyalist paramilitaries; death (of Rosemary Nelson) in a car bomb eight years later; Ms Nelson, a mother of three, had complained to police of death threats from loyalists; RUC officers had conveyed threats through her clients to her during interrogations*);

в) факт у гносеологічному сенсі з варіативними змістовними параметрами як концептуалізоване адресантом-автором знання або як концептуальна інформація (текстуально відображене явище, подія, об'єкт реальності). Факт у цьому сенсі постає семіотизованим (означеним) *безпосереднім* чи *опосередкованим* адресантом і виявляє настанови автора у формі висновків і оцінок та підлягає семіотизації (ресеміотизації) адресатом-читачем.

Наприклад, у розглянутому тексті безпосередньо-адресантна текстуальна репрезентація осмислених автором і здобувших означення фактів дійсності у формі висновків, оцінок і припущень включає такі висловлення: *sections of the security forces in Northern Ireland saw themselves as above the law and conducted a one-sided dirty war in which solicitors representing republicans were apparently seen as legitimate targets; (reports) paint a picture of agents allowed to set up murders and loyalists given army intelligence which may have been used to kill nationalists; the investigation by retired Canadian judge Peter Cory into four of the most controversial killings of the 30-year Troubles makes disturbing reading; (the investigation) had already caused fury.*

Опосередковано-адресантне відображення фактів дійсності у тексті зазвичай здійснюється у вигляді цитацій та посилань, наприклад: ***Judge Cory said*** *the army, MI5 and police special branch knew of the plot to assassinate the Belfast solicitor Pat Finucane; one of the murder weapons, an army pistol…, may have been hidden later by an agent;* ***the judge said*** *documents showed death threats by loyalist groups like the UDA, who shot Finucane, were often disregarded, in contrast to IRA activity; Special branch may have failed to take any steps to stop planned attacks it knew about; the security services regarded human rights solicitors like Finucane and Rosemary Nelson… who defended prominent republicans as close "associates" of the IRA; the death (of Finucane and Rosemary Nelson) in a car bomb eight years later also showed signs of collusion****, Cory said****; this failure to make distinction between "law-abiding" solicitiors and their clients went right to the top of the police and included the former chief constable, Ronnie Flanagan;* ***Judge Cory said*** *the security services, and particularly the crack army intelligence squad, the Force Research Unit, were more concerned with safeguarding their loyalist paramilitary informers than stopping murders;* ***he described*** *how security services frustrated the Stevens inquiry into army and police collusion with loyalist paramilitaries; "The willfull concealment of pertinent evidence and failure to cooperate with*

*Stevens inquiry can be seen as further evidence of the unfortunate attitude that then persisted... Namely that they were not bound by the law and were above and beyond its reach."; **he said** that there was also evidence that army and police were prepared to participate jointly in collusive acts in order to protect their perceived interests"; **Judge Cory said** questions had to be asked about whether officers had incited others to kill her; furthermore, **he said** the former chief constable Mr Flanagan's attitude to lawyers who defended republicans showed how "there might have been a reluctance to either protect or to thoroughly investigate threats to a troublesome solicitor."*

Вказівки у тексті на джерело інформації (***the judge said; documents showed; the security services regarded** human rights solicitors like Finucane and Rosemary Nelson… who defended prominent republicans as close "associates" of the IRA; **he described***) пом'ягшує категоричність висловлень та підкреслює начебто відстороненість, дистанціювання безпосереднього адресанта від специфіки означення фактів дійсності опосередкованим адресантом.

Проте диференціація безпосередньо-адресантного і опосередковано-адресантного означення дійсності у тексті постає досить умовною, оскільки у кінцевому рахунку відбір цитацій і посилань є результатом селективного сприйняття дійсності автором текста. До того ж, сама специфіка відбору фактів для означення автором та їх лексико-семантична і синтаксична об'єктивація у тексті виступає індикатором його настанов, мотивів і врешті решт телеологічної домінанти.

У наведеному тексті варіативність і імовірнісна модальність змістовних характеристик означених явищ, фрагментів дійсності і подій як фактів реальності у гносеологічному сенсі окрім імпліцитної актуалізації здобуває також експліцитний лінгвальний вияв через посередництво граматичних засобів (*army intelligence which **may have been** used to kill nationalists; pistol… **may have been** hidden; Special branch **may have failed** to take any steps; "there **might have been** a reluctance to either protect or to thoroughly investigate threats"*) і лексичних ресурсів мови (*solicitors representing republicans were **apparently** seen as legitimate targets; **showed signs** of collusion; **can be seen** as further **evidence**; there was also **evidence; attitude** to lawyers who defended republicans **showed** how "there might have been a reluctance to either protect or to thoroughly investigate threats"*). Окрім того, настанови адресанта і його ставлення до означених фактів реальності у тексті також виявляються засобами добору емоційно забарвленої лексики (*makes **disturbing** reading; had already caused **fury; controversial** killings; **dirty** war*).

Таким чином, проведений аналіз фактичного матеріалу надає підстави для **висновків** стосовно телеологічної зумовленості означення текстуально відображеної дійсності мовною особистістю. Зокрема, семіотизація дійсності як адресантом, так і адресатом є телеологічно зумовленою, тобто такою, що співвідноситься не тільки з питаннями "що?", "як?" і "чому?", але і з питанням "для чого?", оскільки семіотизація несе відбиток особистостей, що її здійснюють, віддзеркалює їх мотиваційну базу і у кожному конкретному випадку, у конкретній комунікативній ситуації – телеологічну домінанту.

Телеологічна складова змістовних параметрів означених фактів дійсності як відповідь на питання доцільності "для чого?" виявляється і реалізується у перебігу семантичних процесів при сприйнятті тексту саме у співвіднесеності не стільки з інваріантними (об'єктивними), скільки з варіативними, інтуїтивними та імовірнісними (суб'єктивними) аспектами осмислення і семіотизації дійсності.

Дискурсивну актуалізацію варіативних змістовних параметрів факту у гносеологічному сенсі як концептуалізованого адресатом-читачем знання і як результата семіотизації (ресеміотизації) текстуально відображеної дійсності можна визначити лише імовірнісно з огляду на її залежність від розмаїття об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Принципи імовірнісного аналізу актуалізації семантичного потенціалу текста, що втілює концептуалізовану сукупність фактів дійсності, особливості структурації літературно-художньої дійсності як сукупності фактів буття і закономірності семіотизації фрагментів реальності у їх діяльнісній, соматичній, просторово-часовій маніфестації, закономірності індивідуалізованого сприйняття мовною особистістю змістовних параметрів фактів дійсності при їх означенні у англомовному публіцистичному дискурсі можуть бути предметом окремих розвідок.

Література

Барт Р. Від твору до тексту / Р. Барт // Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. – Львів: Літопис, 2001а. – С. 491–496. *Бахтін М.* Проблема тексту у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках / М. Бахтін // Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. – Львів: Літопис, 2001. – С. 416–422. *Бацевич Ф. С.* Духовна синергетика рідної мови: Лінгвофілософські нариси: монографія / Ф.С. Бацевич. – К.: ВЦ "Академія", 2009. – 192 с. *Вітгенштейн Л.* Tractatus logico-philosophicus. Філософські дослідження / Л. Вітгенштейн. – К.: Основи, 1995. – 311 с. *Мелков Ю.А.* Факт в постнеклассической науке / Ю.А. Мелков. – К. ПАРАПАН, 2004. – 224 с. *Шлик М.* О фундаменте познания / М. Шлик // Аналитическая философия: Избранные тексты. – М.: Изд-во МГУ, 1993. – С. 33-49. The Guardian, April 2nd 2004.